

"וידו אוחזת בעקב עשו"

יעקב גלגול אדם הראשון הוציא מעשו את האות י' שגזל הנחש מאדם הראשון

בפרשתנו פרשת תולדות (בראשית כה-כה):
"ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער ויקרא שמו עשו, ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב". פירש רש"י: "ויקרא שמו יעקב - הקב"ה". והנה מאחר שהקב"ה בעצמו קרא שמו "יעקב" על שם: "וידו אוחזת בעקב עשו", משמע כי אחיזה זו של יעקב היתה ענין גדול מאד, הנה כי כן ראוי להתבונן מה היתה כוונתו לאחוז בעקב עשו.

עוד ראוי להתבונן במה שמצינו בפרשת וישלח, במאבק הגדול בין יעקב אבינו למלאך שהיה שרו של עשו, אחרי שראה המלאך כי לא יכול ליעקב כתוב (בראשית לב-כח):

"ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב, ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל". והנה אחר כך הוסיף לו הקב"ה עצמו את השם ישראל ככתוב (שם לה-י): "ויאמר לו אלקים שמך לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל". שנינו על כך בגמרא (ברכות ג.ג): "לא שיעקר יעקב ממקומו, אלא ישראל עיקר יעקב טפל לו".

נמצינו למדים מזה כי השם העיקרי "ישראל", מורה על מדרגה יותר גבוהה מהשם הטפל "יעקב", ומטעם זה לא זכה יעקב לשם "ישראל", רק אחרי שנתעלה בקדושתו לנצח את שרו של עשו. וכן מבואר בזוהר הקדוש (פרשת תרומה קעה:): "יעקב לאו שלימותא, ישראל שלימותא דכלא". אך לפי זה מוטלת עלינו החובה להתבונן, מאחר שאנו כלל ישראל נקראים לפעמים יעקב ולפעמים ישראל, מהי ההגדרה של שתי המדרגות בעבודת ה'.

האות י' שלקח יעקב מעשו

פתח דברינו יאיר בהקדמה נפלאה מתורתו של רבינו בעל "מגלה עמוקות" (פרשת תולדות ד"ה ויהי אך יצא), וחזר על דבריו (פרשת וישלח על הפסוק ויגע בכף ירכו), וביתר ביאור (פרשת בחקותי ד"ה אז תרצה),

שכתב ליישב הפליאה על מה שקרא הקב"ה את המוכח שבאבות "יעקב", על שם: "וידו אוחזת בעקב עשו", שהרי לפי זה היה לו להיקרא "עקב", מנין ניתוספה לו אות י' של יעקב.

וביאר בדברי קדשו על פי מה שפירש רש"י (שם) הטעם שקראו לבן שנולד ראשון עשו: "לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה". וכתב הרשב"ם כי לפי זה משמעות השם "עשו" הוא מלשון "עשוי", כי היה עשוי ונגמר כבן שנים הרבה. אך לפי זה קשה מדוע נקרא "עשו" בחסרון י' ולא "עשוי" עם אות י'.

ותירץ ה"מגלה עמוקות", כי אמנם כן מתחילה היה ראוי להיקרא "עשוי" עם אות י', אולם מיד בצאתו לאויר העולם אחז יעקב בעקב עשו, ולקח ממנו את האות י' וצירפה לשמו, לכן נקרא הוא בשם "יעקב" - י' עקב, ועל ידי זה נשאר אחיו רק בשם "עשו". וזהו רמז הכתוב: "וידו אוחזת בעקב עשו" - "עקב" הוא לשון סוף, כלומר ידו של יעקב אחזה "בעקב עשו" - בסוף שמו של "עשו", שהיא האות י' של "עשוי" להוציאה משם, ונרמז בתיבת יד"ו שהיא אותיות יו"ד שהוציא מעקב עשו, על כן "ויקרא שמו יעקב" - צירוף י' עם "עקב" עכדה"ק.

הנה כי כן בהיותנו מזרעו של יעקב אבינו, שעל שמו אנו נקראים בשם יעקב ככתוב (דברים לב-ט): "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו", החובה מוטלת עלינו לחקור ולהבין המשמעות העמוקה של האות י', שעליה נלחמו יעקב ועשו מלחמת חורמה, עד שהצליח יעקב להוציאה מעשו ולצרפה לשמו יעקב"ב - י' עקב.

"איזהו חכם הרואה את הנולד"

אשא עיני אל ההרים להתבונן בהקדמה יקרה ממשנתו הטהורה של המהר"ל מפראג, כי משם יבוא עזרי לפתור חידה סתומה זו, מה שכתב ב"נתיבות עולם" (ח"ב נתיב כח היצר פרק ד), לבאר מה שאמר החכם מכל אדם (קהלת ד-יג): "טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל". ופירש רש"י בשם המדרש:

"טוב ילד מסכן וחכם, זה יצר טוב, ולמה נקרא ילד, שאינו בא באדם עד י"ג שנה. מסכן, שאין האיברים שומעים לו כמו ליצר הרע. חכם, שמשכיל את האדם לדרך טובה. ממלך זקן וכסיל, מלך, יצר הרע שהוא שליט על כל האיברים. זקן, שמשעה שנולד הוולד הוא נתון בו, שנאמר (בראשית ד-ז) לפתח חטאת רובץ. וכסיל, שמתעהו בדרך רעה".

ומבאר המהר"ל בדרך עבודה השווה לכל נפש, הטעם שהיצר טוב נקרא בתואר "חכם", לעומת היצר הרע שנקרא בתואר "מלך זקן וכסיל", והנה הם דברות קדשו:

"וקרא את יצר טוב חכם, כי יצר טוב מכריע אותו להיות רואה את הנולד בכל מעשיו, ומפני כך הוא החכם כמו שאמרנו (תמיד לב). איזהו חכם הרואה את הנולד, כי אם הוא חוטא סופו ליתן דין וחשבון, ולכך לא בא לידי חטא, ואם חטא הוא עושה תשובה".

מלמד אותנו המהר"ל בכך, כי ההגדרה של היצר טוב שנקרא "חכם" היא מפאת היותו "חכם הרואה את הנולד", כי בשעה שהיצר הרע מפתה את האדם לדבר עבירה, מחזק אותו היצר טוב שלא להתפתות מהזוהר הנוצץ של הבלי העולם הזה, כפי שהן נראים לו בהוה באותה שעה שיצר התאוה ממלא את לבו בדמיונות שוא וחזיונות תעותעים.

אלא יהיה בבחינת "חכם הרואה את הנולד" - להסתכל בעינים פקוחות במבט לרחוק שסוף כל אדם למות, ומכל תאוות והבלי עולם הזה לא ישאר כלום, ויצטרך לתת דין וחשבון לפני הקב"ה על כל מעשיו אחד מהם לא נעדר, כמאמר התנא האלקי עקביא בן מהללאל (אבות פ"ג מ"א): "ולפני מי אתה עתיד לתת דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא", ועל ידי הסתכלות זו על העתיד ינצל מן העבירה.

"מלך זקן" שראה הרבה, "וכסיל" שלא למד דבר

בדרך זו ממשיך המהר"ל לבאר הטעם שהיצר הרע נקרא "מלך זקן וכסיל", וצריך להבין ענין שלושת התארים: מלך, זקן, כסיל:

מגלה עמוקות: עשו היה נקרא "עשוי" כי היה עשוי ונגמר, אלא שיעקב לקח ממנו האות י' ונשאר "עשו"

מהר"ל: היצר טוב נקרא "חכם" כי הוא מראה לאדם את הנולד, שהוא עתיד לתת דין וחשבון לפני הקב"ה

היצר הרע נקרא "מלך זקן וכסיל" כי הוא מכניס באדם רוח שטות שיסתכל רק על ההוה ולא על העתיד

הנחש הקדמוני לקח מאדם הראשון את האות י' שהיא חכמה, שלא יראה את הנולד שהוא עתיד למות

הנולד, "ובראתי לו תורה תבלין", שיצאה מחכמה של מעלה, "ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו".

חשבתי דרכי לבאר בזה מה ששינינו בגמרא (ברכות סא.): "דרש רב נחמן בר רב חסדא, מאי דכתיב (בראשית ב-2) וייצר ה' אלהים את האדם, בשני יודי"ן, שני יצרים ברא הקב"ה, אחד יצר טוב ואחד יצר רע". ובפשטות הכוונה בזה כי שני היודי"ן הם ראשי תיבות של שני היצרים - יצר טוב, יצר רע, אמנם עדיין צריך ביאור, מה ראה הקב"ה על ככה לרמז על שני היצרים דוקא בשני יודי"ן, עד כדי כך שיצר את האדם בשני יודי"ן.

ויש לומר הביאור בזה על פי הידוע, כי האות י' מהשם הוי"ה היא חכמה העליונה, כמו שיסד הפייטן האלקי בשיר "בר יוחאי" (בית החמישי): "בר יוחאי יו"ד חכמה קדומה". ומקור הדבר בזוהר הקדוש (פרשת משפטים קכא.) כי העוסק בתורה שורה עליו אות י' שהיא חכמה: "ובגין דא באילן דאיהו עץ החיים באורייתא, באלין דמשתדלין בה... דשריא יו"ד עליהו דאיהו חכמה".

וכן מצינו ברעיא מהימנא (פרשת צו לג.) שמפרש בזה רמז המשנה (אבות פ"ב מ"ה): "לא עם הארץ חסיד", כי תלמיד חכם העוסק בחכמת התורה שהיא בבחינת אות י' חכמה, צריך שיהא בו גם מדת החסד להתחסד עם הבריות, ועל ידי זה יש חיבור בין האות י' לתיבת חס"ד ונעשה מזה צירוף חס"ד, אבל עם הארץ שהוא בעל חס"ד ואין בו חכמת התורה, הרי חסרה לו האות י' לכן "לא עם הארץ חסיד".

נמצינו למדים מזה, כי על ידי האות י' שהיא חכמה רואה האדם את הנולד. מעתה יש לומר כי זהו הענין שכתוב: "וייצר" עם שני יודי"ן כנגד שני יצרים יצר טוב ויצר הרע, ללמדנו כי עיקר המלחמה בין יצר טוב ליצר הרע היא על האות י' חכמה, כי היצר טוב שנקרא "חכם" משתדל להכניס באדם י' חכמה מצד הקדושה, שבכל מעשיו יהיה בבחינת: "חכם הרואה את הנולד", שאין שום ממש

טוב מזהיר אותו להיות חכם הרואה את הנולד להסתכל על העתיד: "ודע כי על כל אלה יביאך האלקים במשפט".

המפרשים הוסיפו פרפרת נאה לבאר דברי רב הונא: "עד כאן דברי יצר הרע, מכאן ואילך דברי יצר טוב". כלומר שיטתו של היצר הרע היא להדריך את האדם: "עד כאן" - תמיד תסתכל רק עד כאן בהוה ואל תסתכל על העתיד, ואילו שיטתו של היצר טוב היא להדריך את האדם: "מכאן ואילך" - בכל מה שתעשה תסתכל ותבחן מה יהיה מכאן ואילך, כשתצטרך לתת דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה.

וזהו ביאור המאמר בגמרא (סוטה ג.): "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות". כלומר שנסתלקה ממנו רוח קדושה של חכמה להיות: "חכם הרואה את הנולד", ובמקום זה נכנסה בו רוח שטות, המעוותת את עיני אדם שלא רואה את העתיד רק את ההוה - יצר התאוות הממלא את לבו בדמיונות שוא ותעתועים.

חכמת התורה היא תבלין כנגד היצר הרע

רעיון נשגב זה של המהר"ל פותח לנו שער להיכנס לטרקלין, להבין מאמר חכמינו ז"ל בגמרא (קידושין ל:): "כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו". ויש לומר הביאור בזה על פי המבואר בזוהר הקדוש (פרשת יתרו פה.): "אורייתא מחכמה דלעילא נפקת". פירושו: "התורה מחכמה של מעלה יצאה".

נמצא לפי זה כי כאשר אדם מתייגע בשכלו, כדי להבין את התורה ששורשה מחכמה של מעלה, הרי הוא מכניס בשכלו את אור החכמה של התורה, ועל ידי זה הוא מגרש את הרוח שטות ומכניס במקומה רוח חכמה לראות את הנולד. הנה כי כן זהו שאומר הקב"ה לישראל: "בני בראתי יצר הרע", שמונע מן האדם לראות את

"והיפך זה נקרא יצר הרע מלך זקן וכסיל, נקרא מלך כמו שאמרנו [לעיל: "כי כל ענין שלו למלוך, ואף מלכות השי"ת אינו מקבל עליו"], ונקרא זקן וכסיל, שהזקן אף שאינו חכם להיות רואה את הנולד, מכל מקום מפני שראה לפניו מעשים הרבה, בשביל כך יודע שאם הוא עושה גם כן כמו שעשו אותם רשעים שלפניו, יקרה לו גם כן כמו שקרה לאותו שראה...

והיה ראוי לו שלא יהיה האדם רשע, שלא יקרה גם כן לו, כמו שקרה לרשעים שהיה אחריתם לאבדון, עם כל זה הוא כסיל ואינו למד מוסר, לכך נקרא יצר הרע זקן וכסיל. אבל יצר טוב נקרא ילד מסכן חכם, כי רצונו לומר שאף שהוא ילד, כלומר שלא ראה דבר ואינו בעל ניסיון, ועם כל זה הוא חכם ורואה את הנולד, ויראה כי עתיד שיתן דין וחשבון על הכל, ולכך הוא עושה תשובה".

היוצא לנו מדברי המהר"ל יסוד גדול, כי שורש המלחמה בין היצר טוב ליצר הרע הוא, שהיצר טוב שנקרא "חכם" מכניס באדם רוח חכמה, שלא יתפתה למראות שוא של התאוות כפי שהן נראות בהוה, אלא יסתכל על העתיד בבחינת: "חכם הרואה את הנולד", שיצטרך לתת עליהם דין וחשבון לפני הקב"ה, ואילו היצר הרע מלך זקן וכסיל מכניס באדם רוח שטות, המגרשת את רוח החכמה, שלא יסתכל על העתיד כי אם על ההוה.

"עד כאן דברי יצר הרע, מכאן ואילך דברי יצר טוב"

ובאמת רעיון נשגב זה של המהר"ל מפורש יוצא בדברי שלמה המלך (קהלת יא-ט): "שמח בחור בילדותך, ויטיב לבך בימי בחורותיך, והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך, ודע כי על כל אלה יביאך האלקים במשפט". ובהשקפה ראשונה יש כאן סתירה מהירשאי של הפסוק המורה לאדם ללכת אחרי תאוות לבו, לסיפא של הפסוק שמוזהיר אותו שידע נאמנה שיצטרך לעמוד במשפט על כל מעשיו.

אך הביאור בזה הוא כמו שמפרש רב הונא בגמרא (שבת סג.): "עד כאן דברי יצר הרע, מכאן ואילך דברי יצר טוב". ופירש רש"י כי הרישאי של הפסוק המדרבן את האדם ללכת אחרי תאוות לבו הם דברי היצר הרע, והסיפא של הפסוק המזהיר אותו שיצטרך לתת דין וחשבון על כל מעשיו הם דברי היצר טוב.

הרי לנו דברים ברורים כי כך דרכו של יצר הרע, לפתות את האדם ללכת בדרכי לבו כפי שהם נראים לו באותה שעה של ימי הילדות והבחורות: "שמח בחור בילדותך, ויטיב לבך בימי בחורותיך, והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך". ואילו היצר

"הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב"

ועתה בא וראה נפלאות התורה מה שמצינו בתיקוני זוהר (תיקון יג כט), אשר כפי הנראה הוא המקור לחידוש הגדול של "מגלה עמוקות" בענין האות י' שלקח יעקב מעשו:

"ויעקב בהיא ירכא אתמר ביה (בראשית לב-לב) והוא צולע על ירכו, דפרח מניה י' ואשתאר עקב, ורזא דמלה (בראשית ג-טו) הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב". פירוש: "ויעקב באותו ירך נאמר בו והוא צולע על ירכו, שפרח ממנו י' ונשאר עקב, וסוד הדבר הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב".

כלומר מה שאמר הקב"ה לנחש אחרי שהחטיא את אדם וחוה בעץ הדעת (בראשית ג-טו): "הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב". נתכוון לומר בזה: "הוא ישופך ראש" - האדם יתגבר עליך על ידי האות י' של יעקב" שהיא בבחינת ראש, "ואתה תשופנו עקב" - אתה הנחש תתגבר על האדם, אם תצליח לגזול ממנו האות י' וישארו אצלו רק אותיות "עקב".

נמצינו למדים מדברי התיקונים חידוש גדול, כי מאז ומקדם כבר בחטא הראשון שהיה בעולם, נלחמו הנחש הקדמוני ואדם הראשון על האות י' של יעקב"ב, אלא ששם הצליח הנחש לגזול מאדם הראשון את האות י', ולהשאיר אצלו רק אותיות עקב"ב, ועל ידי זה הצליח להפילו בחטא עץ הדעת, ועל זה אמר הקב"ה לנחש כי כך יהיה תמיד: "הוא ישופך ראש" - באות י' מצד הקדושה, "ואתה תשופנו עקב" - אם תגזול ממנו האות י' וישארו אצלו רק "עקב".

ונראה לבאר הענין שלקח הנחש מאדם הראשון את האות י', על פי מה שמצינו באזהרה שהזהיר הקב"ה את אדם הראשון שלא לאכול מעץ הדעת (בראשית ב-ז): "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות". הרי לנו דברים ברורים שהקב"ה ייעץ לאדם הראשון בזה, איך להתגבר על הפיתוי של הנחש הקדמוני הוא היצר הרע, על ידי שיהיה חכם הרואה את הנולד: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות".

אולם הפסוק מעיד (שם ג-א): "הנחש היה ערום מכל חית השדה אשר עשה ה' אלקים", ומפרש בתרגום אונקלוס: "וחויה הוה חכים מכל חות ברא די עבד ה' אלקים". הרי שהיה חכם מכל חית השדה, אלא שהיה חכם להרע ולא להיטיב, לכן פיתה את חוה שלא להסתכל על העתיד שהם עתידים למות (שם ג-ד): "ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמותן". ועל ידי זה הפיל את אדם וחוה ברשתו.

"וויצר ה' אלקים את האדם" בשני יודי"ן כנגד י'צר טוב י'צר רע, כי שניהם נלחמים על האות י' חכמה

יעקב אבינו גלגולו ותיקונו של אדם הראשון לקח מעשו הוא הנחש, את האות י' שגזל מאדם הראשון

תיקוני זוהר: הקב"ה אמר לנחש: "הוא ישופך ראש", האדם יתגבר על הנחש על ידי האות י' שהיא חכמה

"ואתה תשופנו עקב", הנחש הקדמוני מתגבר על האדם, על ידי שמסלק ממנו אות י' ונשאר רק "עקב"

בשמו של עשו "עשוי", עד שבא יעקב והוציאה ממנו וצירפה לשמו י-עקב, על פי המבואר ב"לקוטי תורה" לרבינו האריז"ל (פרשת שמות), כי יעקב שורש הקדושה הוא רמז על יצר טוב ועשו שורש הטומאה הוא רמז על יצר הרע:

"ויקראו שמו עשו, שהוא יצר הרע, כי כל עשו ויעקב הנזכר לעיל בפרשה, עשו הוא יצר הרע ויעקב הוא יצר טוב... ויהי עשו שהוא היצר הרע, איש שדה אוהב עיני עולם הזה, כי שדה הנזכרת כאן הוא העולם הזה, ויעקב איש תם יושב אהלים עוסק בתורה".

מעתה יאירו עינינו להבין המלחמה בין יעקב לעשו על האות י', כי מלחמה זו היא ממש כמו המלחמה בין היצר טוב ליצר הרע על אות זו, שעל זה נאמר: "וויצר ה' אלקים את האדם", בשני יודי"ן כנגד שני יצרים, כי עשו שהוא היצר הרע רצה לקחת את האות י' לשמו לצד הטומאה, להיות בבחינת: "חכמים המה להרע ולהיטיב לא ידעו".

וזהו שנאמר (בראשית כה-לב): "ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה". הרי שהיה מוכן לוותר על העבודה של הבכורה מצד הקדושה, משום שהסתכל על העתיד שהוא הולך למות. לכן היה ראוי להיקרא "עשוי" עם אות י' חכמה להרע, לרמז שהוא כבר עשוי ושלם ואינו צריך להוסיף כלום בעבודת ה'.

אך יעקב אבינו שורש הקדושה מיד בצאתו לאויר העולם: "וידו אוחזת בעקב עשו" - בסוף שמו של עשו "עשוי" להוציא את האות י' חכמה שבשמו, כדי לקחת אותה לצד הקדושה להתגבר על היצר הרע, על ידי שיהיו בבחינת חכם הרואה את הנולד, ועל שם מעשה נפלא זה: "ויקרא שמו יעקב" - הקב"ה קרא שמו יעקב" שהוא צירוף י' עקב, כי "עקב" פירושו סוף מלשון עקב הרגל שהוא בסוף הגוף, והצירוף י' עקב רומז שהוא משתמש באות י' חכמה להסתכל על הסוף: "ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון".

בתאוות העולם הזה. זאת ועוד, שסוף כל אדם למות ויצטרך לתת דין וחשבון לפני הקב"ה על כל מעשיו, ועל ידי זה ינצל מן העבירה.

אולם היצר הרע שהוא מלך זקן וכסיל משתדל בכל כוחו לגזול את האות י' חכמה מצד הקדושה לצד הטומאה, ראשית כל כדי למנוע מצד הקדושה להשפיע על האדם, להיות חכם הרואה את הנולד להוסיף בעבודת הקודש משום שסופו למות. אך יותר מכך שהיצר הרע בגודל חוצפתו מפתה את האדם, להשתמש בחכמתו לדבר עבירה שיראה את הנולד שהוא הולך למות, לכן טוב לו למלאות תאוות לבו היום, כמאמר הנביא (ישעיה כב-ג): "אכול בשר ושתות יין, אכול ושתו כי מחר נמות".

ועל זה קונן הנביא (ירמיה ד-כב): "חכמים המה להרע ולהיטיב לא ידעו". כלומר משתמשים עם החכמה לראות את הנולד שסופם למיתה, רק כדי להרע ולמלאות תאוות לבם בעודם בחיים, ולא להיטיב להרבות מצוות ומעשים טובים כדי לזכות לחיי העולם הבא. ויש לומר כי מטעם זה שנינו בגמרא (ברכות יח:): "רשעים בחייהן קרויין מתים". כי המיתה מדרבנת אותם לרדוף אחרי הבלי עולם הזה בבחינת: "אכול ושתו כי מחר נמות".

הנה כי כן זהו שכתוב: "וויצר ה' אלקים את האדם", ודרשו בגמרא: "בשני יודי"ן, שני יצרים ברא הקב"ה, אחד יצר טוב ואחד יצר רע". כדי שישכיל האדם לדעת שהבחירה בידו ללכת בדרכו של י'צר הטוב, שהאות י' חכמה שבו היא מצד הקדושה, שישתכל על העתיד שייצטרך לתת דין וחשבון על כל מעשיו, או ח"ו ללכת בדרכו של י'צר הרע, שהאות י' חכמה שבו היא מצד הרע בבחינת: "אכול ושתו כי מחר נמות".

יעקב הוא יצר טוב ועשו הוא יצר הרע

בדרך זו במסילה נעלה לבאר המאבק בין יעקב אבינו לעשו הרשע, על האות י' שהיתה תחילה

בשבילם שלא למרוד במצות ה'. ויש להביא ראיה ברורה לכך, ממה ששינינו בגמרא (ברכות ה.):

"אמר רבי שמעון בן לקיש, לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר (תהלים ד-ה) רגזו ואל תחטאו, אם נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם, אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר על משכבכם, אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה".

ותמה ב"אגרא דכלה" (פרשתו ד"ה הנה נא זקנתי) מאחר שהזכרת יום המיתה מועילה להתגבר על היצר, אפילו כשלא הצליח להתגבר עליו בתורה וקריאת שמע, אם כן הלא יותר טוב שיתגבר על יצרו תיכף ומיד על ידי הזכרת יום המיתה, ותירץ בלשון קדשו:

"אך הוא בודאי שאינו מהראוי לעורר יראה פחותה הלז המביאה לידי עצבות, אם לא על צד ההכרח שיראה שאין עוזר לו נגד היצר הרע, על כן מוטב לו לבא לידי עצבות, ולא יעבור על התורה לשמוע לעצת היצר הרע, אבל כל זמן שיש באפשרי לעמוד נגד יצר הרע באיזה תחבולה אחרת, ירחיק את עצמו מיראת העונש ומזכרון יום המיתה בכדי שלא יבא לידי עצבות, כי על ידי זה ירע לבבו ולא יעבוד את השי"ת בשמחה ויסתלק ממנו הרוח הקודש".

הנה כי כן הרווחנו להבין ההבדל בין מדרגת יעקב למדרגת ישראל, כי מדרגת יעקב"ב שהוא אותיות י' עקב מורה שהוא מתגבר על יצרו הרע, על ידי האות י' חכמה לראות את הנולד בעקב ימיו שהוא עתיד למות, אבל מדרגת ישראל"ל שהוא אותיות ל"י רא"ש, מורה שאינו צריך להתגבר על היצר על ידי הסתכלות למרחוק בסוף ימיו בבחינת י' עקב, אלא כבר מראש בלי הסתכלות על הסוף הוא מתגבר על יצרו שלא למרוד במצות ה'.

ולכן אמרו בגמרא: **"לא שיעקר יעקב ממקומו, אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו".** כי בודאי אשרי מי שזכה להתעלות למדרגה גדולה זו שיוכל להתגבר על היצר הרע בבחינת ישראל"ל - ל"י רא"ש, אולם מאחר שלא כל אחד הוא במדרגה זו, לכן לפחות שנזכה להיות בבחינת יעקב"ב - י' עקב, להיות חכם הרואה את הנולד, שאנו עתידים לתת דין וחשבון לפני הקב"ה, ועל ידי זה נזכה להתגבר על היצר שיניחנו לעבוד את ה' כאשר עם לבבנו באהבה וכיראה.

הראשון את האות י' חכמה מצד הקדושה שלא יסתכל על העתיד, על ידי שאמר לחוה: **"לא מות תמותון"**, ועל ידי זה גרם לו ולכל הנבראים מיתה בפועל, כדי שיהיה חכם הרואה את הנולד שהוא עתיד למות.

והנה בא יעקב אבינו שופריה דאדם הראשון גלגולו ותיקונו, ונקם את נקמתו של אדם הראשון מהנחש הקדמוני, על ידי שלקח מעשו הוא הנחש את האות י' חכמה שגזל מאדם הראשון, ולקחה לעצמו לצרפה לשמו יעקב"ב - י' עקב, ובכך השיב אבדה לבעליה הראשונים שהרי יעקב עצמו הוא אדם הראשון.

ועל זה רמזו חכמינו ז"ל גם כן באומרם: **"שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון"**, שהיה לו היופי של אדם הראשון קודם החטא, אחרי שהחזיר לבעליה את הגזילה של האות י' שלקח מעשו הוא הנחש. ויש לומר כי מה שאמר הקב"ה לנחש הקדמוני: **"הוא יושפך ראש"**, נתכוון לרמז לו בכך, כי אדם הראשון עצמו בגלגול יעקב, **"יושפך ראש"** על ידי שיקח מעשו הוא הנחש את האות י'.

המדרגה הגדולה של ישראל"ל אותיות ל"י רא"ש

מעתה על פי כל האמור אמינא מילתא חדתא לבאר ההבדל בין מדרגת "יעקב" למדרגת "ישראל" שהיא יותר נעלה ונשגב, על פי המבואר בספרים הקדושים כי השם "יעקב" הוא מלשון "עקב" שהיא מדרגה נמוכה, אבל השם ישראל"ל הוא אותיות ל"י רא"ש שהיא מדרגה גבוהה. ומקור הדבר ב"שער הפסוקים" לרבינו האריז"ל (פרשת ויצא ד"ה ויאהב יעקב): **"כי ישראל הם אותיות לי ראש"**. וצריך ביאור להבין בדרך עבודה מהי הבחינה של ישראל"ל - ל"י רא"ש.

ונראה לבאר הענין בזה, כי הן אמת שראוי לכל איש ישראל להתגבר על יצרו הרע, על ידי שישמע בעצת היצר טוב שנקרא "חכם", על שם שהוא מכניס באדם רוח חכמה, לראות את הנולד שסוף כל אדם למות, והוא עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה על כל מעשיו, ובכך הוא מונע ממנו מלמרוד בה' ובתורתו.

אולם יש מדרגה יותר גדולה של צדיקים, שאינם צריכים להתגבר על יצרם על ידי התבוננות ביום המיתה, אלא עצם הדבר שהקב"ה גזר אומר שלא לעשות מעשה זה, היא כבר סיבה מספקת

נמצינו למדים מזה כי שורש חטא עץ הדעת היה, על ידי שגזל הנחש הקדמוני מאדם וחווה את האות י' חכמה, שלא יהיו חכמים הרואים את הנולד שעתידים למות. ויש לומר כי מטעם זה נענש: **"כי ביום אכלך ממנו מות תמות"**, כי על ידי שימותו בפועל ממש יקל עליהם יותר לצייר ולזכור את יום המיתה, כמו שכתב ה"פנים יפות" (פרשת בראשית בפסוק: "ואכל וחי לעולם") לפרש מקרא שכתוב (תהלים פט-מט): **"מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נפשו מיד שאול סלה"**.

כי הן אמת שכבר מתחילה הזהיר הקב"ה את האדם: **"כי ביום אכלך ממנו מות תמות"**, אולם אינו דומה שמיעה לראיה, לכן גזר הקב"ה על האדם מיתה בפועל, כי על ידי שיראה אדם את גזירת המיתה פרושה על כל החיים, החי יתן אל לבו שסוף כל אדם למות, ויצטרך לתת דין וחשבון על כל מעשיו. וזהו שאמר דוד המלך: **"מי גבר יחיה" - מי הוא זה שרוצה לחיות חיים של תורה, ולא יראה מות"**, בלי שיראה בפועל את המות, **"ימלט נפשו מיד שאול סלה"**.

יעקב שופריה דאדם הראשון השיב את הגזילה לקדושה

בדרך המלך נלך לבאר בזה מה שנזכרו יעקב אבינו, מיד בצאתו לאויר העולם: **"וידו אוחות בעקב עשו"** - לקחת את האות י' משמו של עשו, על פי מה שכתוב בפרשתנו (בראשית כה-ז): **"ויהי עשו איש יודע ציד"**. ומפרש בתרגום אונקלוס ובתרגום יונתן: **"והוה עשו גבר נחשירכן"**. וכתב ב"פירוש יונתן" בשם הציוני שהן שתי מלות: **"נחש ירכן, שהיה סימן נחש על ירכו של עשו, לרמוז כי הוא מסטרא דנחש"**. וכן מבואר בזוהר הקדוש (פרשת תולדות קלח): כי עשו הרשע הוא הנחש הקדמוני שהפיל את אדם וחווה ברשתו.

עוד זאת נקדים מה שמבואר ב"שער הפסוקים" לרבינו האריז"ל (פרשת ויגש ד"ה ויאמר יעקב אל פרעה), כי יעקב אבינו היה גלגולו ותיקונו של אדם הראשון, ומקור הדבר בזוהר הקדוש (פרשת בראשית לה): **"דהא יעקב דוגמא דאדם הראשון הוה דיעקב שופריה דאדם הראשון הוה"**. ועל זה רמזו חכמינו ז"ל בגמרא (ב"מ פד): **"שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון"**.

מעתה יאירו עינינו להבין נפלאות גלגול הדורות, כי הנחש הקדמוני שהיה ערום מכל חית השדה בבחינת "חכם" להרע, גזל מאדם

לעילוי נשמת הגאון הצדיק רשכבה"ג רבינו עובדיה יוסף בן יעקב וגורגיה זצוק"ל
נדבט דר. רפאל ולימור מהדב הי"ו

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com